

Списание за наука

„Ново знание“

ISSN 2367-4598 (Online)

ISSN 1314-5703 (Print)

Академично издателство „Талант“

*Висше училище по агробизнес и развитие на
регионите - Пловдив*

New Knowledge

Journal of Science

ISSN 2367-4598 (Online)

ISSN 1314-5703 (Print)

Academic Publishing House „Talent“

*University of Agribusiness and Rural Development
Bulgaria*

<http://science.uard.bg>

ANALYSIS OF THE BUDGET BALANCE CHANGES OF THE EU MEMBER COUNTRIES IN RECENT YEARS

Biser Krastev

University of agribusiness and rural development, Plovdiv, Bulgaria

Abstract: The scientific article systematizes the main theoretical concepts of budget balance. The essence of the budget balance, the reasons for the occurrence of a budget deficit and the ways of its financing are presented. An analysis of the state of the budget balance and its dynamics in the EU member states during the period 2015-2021 has been carried out. Changes in the budget balance under the consolidated fiscal program of Bulgaria in recent years have been analyzed.

Key words: budget balance, budget deficit, budget surplus, balanced budget.

АНАЛИЗ НА ПРОМЕНИТЕ В БЮДЖЕТНОТО САЛДО НА СТРАНИТЕ-ЧЛЕНКИ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ ПРЕЗ ПОСЛЕДНИТЕ ГОДИНИ

Бисер Кръстев

Висше училище по агробизнес и развитие на регионите - Пловдив

Резюме: В научната статия са систематизирани основните теоретични концепции за балансираността на бюджета. Представени са същността на бюджетното салдо, причините за възникването на бюджетен дефицит и начините за неговото финансиране. Извършен е анализ на състоянието на бюджетното салдо и неговата динамика в страните-членки на Европейския съюз през периода 2015-2021 година. Анализирани са измененията на бюджетното салдо по консолидираната фискална програма на България през последните години.

Ключови думи: бюджетно салдо, бюджетен дефицит, бюджетен излишък, балансираност на бюджета.

ВЪВЕДЕНИЕ

Постигането на балансираност между бюджетните приходи и бюджетните разходи е важно условие за провеждането на адекватна на състоянието на икономиката фискална политика, която да гарантира поддържането на дългосрочна финансова и ценова стабилност в отделните държави. За целта бюджетното салдо по държавния бюджет и по консолидираната фискална програма трябва да е нулево или положително. **Актуалността** на научната разработка е безспорна, тъй като бюджетното салдо е от изключително значение за благосъстоянието на стопанските субекти. То оказва съществено влияние върху икономическия растеж и върху величината на държавния дълг.

Обект на изследване в настоящата статия е балансираността на държавния бюджет. **Предмет на изследване** са теоретичните концепции за бюджетното салдо и влиянието, което то оказва върху икономическото развитие. **Целта** на разработката е да се установят ролята и значението на бюджетното салдо, както и да се извърши сравнителен анализ на неговата динамика в страните от Европейския съюз през последните години. За постигане на тази цел е необходимо да се решат следните **задачи**: изясняване теоретичните основи на балансираността на бюджета, извършване на класификация на разновидностите на бюджетния дефицит, представяне на причините за неговото възникване и анализиране на промените в бюджетното салдо на страните-членки на Европейския съюз през периода 2015-2021 година.

ТЕОРЕТИЧНИ КОНЦЕПЦИИ ЗА БАЛАНСИРАНОСТТА НА БЮДЖЕТА

Известно е, че балансираността на бюджета е един от най-важните принципи на съставянето на всеки бюджет, според който в него не могат да бъдат предвиждани големи като стойност разходи в сравнение със стойността на очакваните приходи. Съгласно този принцип бюджетните приходи и разходи трябва да бъдат балансирани и величината им следва да бъде една и съща. Според Закона за публичните финанси: „целта за салдото на сектор „Държавно управление“ е постигане и/или поддържане на нулево или положително салдо“¹. Ако икономическата конюнктура е неблагоприятна и държавният бюджет приключи с дефицит, то: „дефицитът на годишна основа, изчислен въз основа на методологията на Европейската система от национални и регионални сметки на Общността, не може да надвишава 3 на сто от brutния вътрешен продукт“².

В специализираната икономическа литература обаче не съществува единна теоретична концепция, която по категоричен начин да потвърждава или отхвърля необходимостта от наличието или липсата на балансираност на публичните бюджети. Много често в практиката бюджетите на отделните държави се съставят, изпълняват и приключват с дефицит. Понятието **бюджетен дефицит** показва какво е превишението на бюджетните разходи над бюджетните приходи за определен период от време.

Бюджетният дефицит е индикатор, който предоставя информация на икономическите агенти за състоянието на бюджетния сектор и за устойчивостта на публичните финанси. Той оказва влияние и върху протичащите в обществото икономически процеси. Степента на неговото влияние зависи от величината на дефицита, от причините за неговото възникване и от начините за неговото финансиране.

В икономическата наука господстват две фундаментални теории, разработени от различни школи, които разкриват ролята на бюджетния дефицит като фактор, оказващ влияние върху икономическото развитие³.

¹ Вж.: чл. 25, ал. 1 от Закона за публичните финанси, обн. ДВ, бр. 15 от 15 февруари 2013 г.

² Пак там, чл. 25, ал. 2.

³ Долганова, Ю. С. и др. Бюджетная система Российской Федерации, Издательство Уральского университета, Екатеринбург, 2019, с. 147.

Според **класическата школа**, чийто основоположник е Адам Смит, използването на публични ресурси за финансиране на бюджетния дефицит води до непроизводително използване на факторите на производството. Разходите по обслужването на дълга, с който се покриват дефицитите в държавния бюджет, не трябва да се финансират за сметка на увеличаване на данъците или чрез нови емисии на държавни облигации, тъй като това е неефективно. Следователно държавният бюджет трябва да е балансиран и не трябва да приключва с дефицит. Ако такъв възникне, е необходимо той да бъде покриван по други начини.

Според **кейнсианската школа**, чийто основоположник е Джон М. Кейнс, държавната намеса в икономиката трябва да е насочена към повишаване на съвкупното търсене чрез нарастване на държавните разходи, т.е. чрез възникването на бюджетни дефицити. Държавата трябва да стимулира инвестициите, дори и те да не водят до по-висока икономическа ефективност. Тя трябва да провежда политика на „евтини“ пари, т.е. да осигурява такова количество пари в обращение, което да поддържа ниски равнищата на лихвените проценти, включително и в условията на засилване на инфлационните процеси. Кейнсианската теория отхвърля балансираността на държавния бюджет. Според нейните постулати в условията на икономическа криза държавата трябва да намалява данъците и да увеличава публичните разходи, за да стимулира съвкупното търсене, а в условията на икономически растеж данъците трябва да се увеличават, а държавните разходи трябва да се ограничават.

Възниква въпросът необходимо ли е да съществува бюджетен баланс (равенство между бюджетните приходи и бюджетните разходи) или не? Ако се обединим около становището, че все пак балансираност на бюджета трябва да има, тогава е необходимо да се изясни по какви начини тя може да се реализира. От теоретична гледна точка балансираността на държавния бюджет може да се осъществи в зависимост от три различни концепции⁴:

- концепция за балансирания бюджет;
- концепция за циклично балансирания бюджет;
- концепция за функционалните финанси.

В основата на **концепцията за балансирания бюджет** стои класическата постановка, че бюджетната балансираност трябва да бъде ежегодна. Това означава, че държавните бюджети не трябва да се съставят и приемат нито с дефицит, нито с излишък. Ако държавата се придържа към прилагането на тази концепция, ще се намали ролята на бюджета като инструмент за въздействие върху икономическото развитие и ще се ограничат възможностите ѝ да провежда ефективна данъчна и разходна политика. Така например при изготвянето на балансиран бюджет в условията на рецесия икономическият спад ще се задълбочи, а инфлацията ще се ускори.

Според **концепцията за циклично балансирания бюджет** приходите и разходите в бюджета трябва да бъдат съобразени с цикличността на икономическото развитие. В условията на спадане на икономическата активност може да се допусне наличието на бюджетен дефицит (нарастване на разходите при запазване или намаляване на данъчните ставки). Когато икономиката се върне към растеж разходите се задържат на едно равнище или намаляват, а приходите (включително данъчните) се повишават. По този начин правителството ще покрива дефицитите в бюджета, възникнали по време на криза с превишението на приходите над разходите, възникнало по време на икономическия подем. Така в дългосрочен план бюджетът ще се балансира. Проблем може да възникне, ако периодите на икономическа криза се окажат по-продължителни от периодите на икономически подем и дефицитите в държавния бюджет станат хронични.

⁴ Гуськова, И. В., Н. А. Зверева. Концепции балансирувания бюджета, *Novainfo.ru*, №40, 2016, с. 34-35.

Представителите на *концепцията за функционалните финанси* смятат, че главната цел на бюджетната политика е осигуряването на макроикономическа стабилност, без да е от значение какво ще бъде бюджетното салдо – балансирано, положително или отрицателно. С други думи проблемът с балансираността на бюджета е второстепенен, тъй като при постигането на макроикономическо равновесие в условията на икономически растеж постъпленията в бюджета също нарастват поради ръста на БВП и те могат да покрият евентуален бюджетен дефицит. Дори ако е необходимо бюджетният дефицит да се покрие с поемането на нов държавен дълг се счита, че той не оказва негативно влияние върху икономическото развитие.

Умереният бюджетен дефицит може да играе позитивна роля за развитието на икономиката, тъй като чрез него се осигурява допълнително финансиране на проблемните звена в бюджетния сектор, финансират се част от обществените поръчки, създават се нови работни места и в резултат се увеличават съвкупното търсене и съвкупното предлагане. В повечето държави допускането на прекомерен бюджетен дефицит е ограничено законодателно. Налагат се лимити и върху държавните разходи. Целта е постигането на финансова стабилност в дългосрочен план, поддържане на ниски равнища на инфлация и повишаване конкурентоспособността на стопанските субекти⁵.

В този контекст у нас: „целта на бюджетното салдо по консолидираната фискална програма, изчислено на касова основа, е постигане и/или поддържане на нулево или положително салдо“⁶. При наличие на годишен бюджетен дефицит по консолидираната фискална програма, изчислен на касова основа, той не може да превишава 3% от БВП⁷. Доколкото тези фискални правила се спазват при планирането, изпълнението и приключването на държавния бюджет на Република България през последните години, ще стане ясно по-нататък в изложението.

АНАЛИЗ НА СЪСТОЯНИЕТО И ДИНАМИКАТА НА БЮДЖЕТНОТО САЛДО НА СТРАНИТЕ-ЧЛЕНКИ НА ЕС ПРЕЗ ПЕРИОДА 2015-2021 ГОДИНА

Бюджетният дефицит може да бъде изразен по различен начин. Най-общо той се получава, когато бюджетните разходи са по-големи като стойност от бюджетните приходи. Бюджетният дефицит има своя специфична структура. В зависимост от последователното включване на определени групи разходи съществуват различни разновидности на бюджетния дефицит (негативното бюджетно салдо). В основата на изчисляването му стои т.нар. **първично бюджетно салдо**.

Първичното бюджетно салдо изразява разликата между бюджетните приходи и бюджетните разходи, като към последните не се включват лихвените разходи по обслужването на вътрешния и външния държавен дълг⁸. То може да бъде положително (профицит) или отрицателно (дефицит). Положителното първично бюджетно салдо показва какви възможности за допълнителни разходи има държавата в случай на отсъствие на държавен дълг. Отрицателното първично бюджетно салдо показва, че даже при отсъствие на държавен дълг, държавата прави повече разходи, отколкото са приходите, генерирани от нея в рамките на бюджетната година.

Ако към първичното бюджетно салдо се прибавят лихвените разходи, които се изплащат по обслужването на вътрешния държавен дълг, се получава т.нар. **вътрешно бюджетно салдо**. То може да се дефинира и като разлика между общата сума на

⁵ Ржевская, Т. Г. Сбалансированность бюджетной системы и эффективность бюджетной политики, *Экономические науки*, №9(82), 2011, с. 200.

⁶ Вж.: чл. 27, ал. 1 от Закона за публичните финанси, обн. ДВ, бр. 15 от 15 февруари 2013 г.

⁷ Пак там, чл. 27, ал. 4.

⁸ Лилова, Р., П. Ангелов. Бюджетно салдо – технически и финансови аспекти, *Народностопански архив*, бр. 1, 2017, с. 4.

бюджетните приходи и общата сума на бюджетните разходи, намалена с лихвените разходи по външните заеми.

Ако към първичното бюджетно салдо се прибавят лихвените разходи, които се изплащат по обслужването на външния държавен дълг, се получава т.нар. **касово бюджетно салдо**⁹:

Величината на **общия бюджетен дефицит** се формира като сума между първичното бюджетно салдо и стойността на неизплатените задължения, поети от държавата през предходни години.

Европейската статистическа служба Евростат не използва в своята отчетност касовия бюджетен дефицит, защото той съдържа освен нетните нелихвени разходи само действително направените лихвени разходи на държавата по обслужване на нейния външен дълг. Според европейската методология освен лихвените разходи, към първичното бюджетно салдо трябва да се добавят и неизплатените държавни задължения от предходни години и така да се получи общия бюджетен дефицит.

Бюджетният дефицит може да се разграничи на:

- **планов бюджетен дефицит** – той е гласуван и одобрен с приемането на Закона за държавния бюджет за съответната година;

- **фактически бюджетен дефицит** – този, който е постигнат реално през бюджетната година. Той може да бъде по-голям, по-малък или да съответства на плановия¹⁰;

- **цикличен бюджетен дефицит** – поражда се, когато икономиката не работи на границата на производствените си възможности. Тогава започва да се отчита по-висока инфлация и по-слабо използване на производствените възможности. Причината за дефицита са рецесиите и депресиите в икономиката. Понижава се стойността на данъчната основа, която подлежи на облагане. При такъв дефицит държавата следва да търси начини да „оттласне“ икономиката от състоянието на рецесия. Това става предимно чрез нарастване на държавни разходи;

- **структурен бюджетен дефицит** – показва съотношението между бюджетните приходи и бюджетните разходи при дадена база, характеризираща стопанската активност на националната икономика. Обикновено за база се приема най-доброто възможно натоварване на производствените мощности. Ако при това положение сравним разходите с очакваните приходи по бюджета и се формира дефицит, то този дефицит е структурен. Той сигнализира държавата, че тя трябва да започне структурни промени в икономиката, за да могат да се увеличат данъчните постъпления или да се съкратят бюджетните разходи и по този начин дефицитът да започне да намалява и евентуално да се трансформира в излишък.

От гледна точка на България **причините за появата на бюджетен дефицит** могат да се разграничат на външни и вътрешни. Към **външните причини** се отнасят влошаването на икономическата конюнктура на международните пазари; спадането на цените на продуктите на български производители, предназначени за износ; повишаването на цените на вносните продукти (особено на енергийните ресурси) и др. Към **вътрешните причини** спадат намаляването на бюджетните приходи поради спадане на темповете на нарастване или отчитането на спад на БВП; повишаването на данъчната тежест (свързано с ускоряване процеса на укриване на данъци или избягване плащането на данъци); появата на непредвидени разходи (например във връзка с преодоляването на негативните последици от световни пандемии, от възникнали природни бедствия, от военни конфликти и т.н.);

⁹ Относно същността на вътрешното и касовото бюджетно салдо виж по-подр.: Лилова, Р., П. Ангелов, Цит. съч., с. 5-7.

¹⁰ Относно същността на плановия и фактическия бюджетен дефицит виж напр.: Стоименова, С. Бюджетен дефицит на Република България и страните от Европейския съюз в периода 2002-2013 година, *Предприемачество 1&2*, 2014, с. 190-191.

нарастването на разходите за отбрана; слабата ефективност на бюджетния контрол; липсата на прозрачност в областта на публичните финанси и др.

Последиците от поддържането на бюджетен дефицит могат да бъдат крайно негативни, особено в дългосрочен план. Той може да предизвика трайно съкращаване на обема на публичните инвестиции, диспропорции в развитието на отделните видове икономически дейности, ускоряване на инфлацията, увеличаване на размера на държавния дълг и на разходите по неговото обслужване, както и понижаване на жизненото равнище на населението¹¹.

Съществуват различни *начини за финансиране на бюджетните дефицити*. Те са следните:

- увеличаване на вътрешното финансиране чрез емисия на държавни ценни книжа;
- получаване на външни държавни заеми;
- постъпления от приватизация на държавни активи;
- използване на валутните и златните резерви (предимно валутни) на страната;
- използване на различни вътрешни резерви (остатъци по бюджетни сметки);
- емитиране на пари.

В своя научна публикация Т. Тодорова изследва влиянието на бюджетното салдо върху икономическия растеж на седемнадесет европейски държави, сред които и България, през периода 2007-2018 година и на основата на анализа на реални емпирични данни установява, че: „намалването на бюджетния дефицит и балансирането на бюджета се отразяват положително върху реализирания реален икономически растеж на икономиката през периода 2007-2018 година“¹². Тя прави извода, че: „най-благоприятно отражение върху икономическия растеж има балансираният бюджет, без бюджетен дефицит и по възможност с малък бюджетен излишък“¹³.

В този контекст настоящото изследване може да продължи с анализа и оценката на стойностите на бюджетното салдо на страните-членки на ЕС през периода 2015-2021 година. Тяхната динамика е представена в таблица 1.

Таблица 1. Бюджетно салдо (дефицит (-)/излишък(+)) на страните-членки на ЕС през периода 2015-2021 година (в% спрямо БВП)¹⁴

Години	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Средна стойност
Белгия	-2,4	-2,4	-0,7	-0,9	-2,0	-9,0	-5,5	-3,3
България	-1,9	+0,3	+1,6	+1,7	+2,1	-3,8	-3,9	-0,6
Чехия	-0,6	+0,7	+1,5	+0,9	+0,3	-5,8	-5,1	-1,2
Дания	-1,2	+0,1	+1,8	+0,8	+4,1	+0,2	+3,6	+1,3
Германия	+1,0	+1,2	+1,3	+1,9	+1,5	-4,3	-3,7	-0,2
Естония	+0,1	-0,4	-0,5	-0,6	+0,1	-5,5	-2,4	-1,3
Ирландия	-2,0	-0,8	-0,3	+0,1	+0,5	-5,0	-1,6	-1,3
Гърция	-5,9	+0,2	+0,6	+0,9	+0,9	-9,7	-7,1	-2,9
Испания	-5,3	-4,3	-3,1	-2,6	-3,1	-10,1	-6,9	-5,1
Франция	-3,6	-3,6	-3,0	-2,3	-3,1	-9,0	-6,5	-4,4
Хърватия	-3,5	-1,0	+0,6	-0,1	+0,2	-7,3	-2,5	-1,9
Италия	-2,6	-2,4	-2,4	-2,2	-1,5	-9,7	-9,0	-4,3
Кипър	-0,9	+0,3	+1,9	-3,6	+1,3	-5,8	-2,0	-1,3

¹¹ Долганова, Ю. С. и др. Цит. съч., с. 151-152.

¹² Тодорова, Т. Влияние на бюджетното салдо върху икономическия растеж, *Алманах Научни изследвания*, Том 28, 2020, с. 199.

¹³ Тодорова, Т. Цит. съч., с. 206.

¹⁴ Бюджетното салдо е изчислено съгласно методологията на Европейската система от национални и регионални сметки (ESA2010).

Години	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Средна стойност
Латвия	-1,4	0,0	-0,8	-0,8	-0,6	-4,4	-7,1	-2,2
Литва	-0,3	+0,3	+0,4	+0,5	+0,5	-6,5	-1,2	-0,9
Люксембург	+1,3	+1,9	+1,4	+3,0	+2,2	-3,4	+0,7	+1,0
Унгария	-2,0	-1,8	-2,5	-2,1	-2,0	-7,5	-7,1	-3,6
Малта	-0,8	+1,1	+3,3	+2,0	+0,5	-9,7	-7,8	-1,6
Нидерландия	-1,9	+0,1	+1,4	+1,5	+1,8	-3,7	-2,4	-0,5
Австрия	-1,0	-1,5	-0,8	+0,2	+0,6	-8,0	-5,8	-2,3
Полша	-2,6	-2,4	-1,5	-0,2	-0,7	-6,9	-1,8	-2,3
Португалия	-4,4	-1,9	-3,0	-0,3	+0,1	-5,8	-2,9	-2,6
Румъния	-0,5	-2,5	-2,5	-2,8	-4,3	-9,2	-7,1	-4,1
Словения	-2,8	-1,9	-0,1	+0,7	+0,7	-7,7	-4,6	-2,2
Словакия	-2,7	-2,6	-1,0	-1,0	-1,2	-5,4	-5,4	-2,8
Финландия	-2,4	-1,7	-0,7	-0,9	-0,9	-5,6	-2,8	-2,1
Швеция	0,0	+1,0	+1,4	+0,8	+0,6	-2,8	0,0	+0,1
Еврозона-19	-2,0	-1,5	-0,9	-0,4	-0,6	-7,1	-5,3	-2,5
ЕС-27	-1,9	-1,4	-0,8	-0,4	-0,5	-6,7	-4,8	-2,4

Източник: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.

От данните в горната таблица се установява, че балансиран бюджет са постигнали единствено Латвия през 2016 година и Швеция през 2015 и през 2021 година. Очевидно е, че балансираност на бюджета на годишна база се постига изключително трудно. Това е сложна задача за всяко правителство и за всяко финансово министерство поради сложността и многообразието на икономическите процеси, които протичат във всяка отделна държава през всяка бюджетна година¹⁵.

Голяма част от държавите-членки на Европейския съюз са отчетели бюджетни дефицити през всяка една от годините на анализирания период. Към тази група държави спадат Белгия, Испания, Франция, Италия, Унгария, Полша, Румъния, Словакия и Финландия.

При друга група държави се наблюдава преимуществено отчитане на бюджетен излишък. Към тях спадат България (с изключение на 2015, 2020 и 2021 година), Чехия (с изключение на 2015, 2020 и 2021 година), Дания (с изключение на 2015 година), Германия (с изключение на 2020 и 2021 година), Гърция (с изключение на 2015, 2020 и 2021 година), Литва (с изключение на 2015, 2020 и 2021 година), Люксембург (с изключение на 2020 година), Малта (с изключение на 2015, 2020 и 2021 година), Нидерландия (с изключение на 2015, 2020 и 2021 година) и Швеция (с изключение на 2020 година).

В останалите държави-членки на Европейския съюз има такива, които са реализирали бюджетни дефицити и бюджетни излишъци, като преобладават годините с отчетени бюджетни дефицити. Сред тях попадат Естония, Ирландия, Хърватия, Кипър, Латвия, Австрия, Португалия и Словения.

Средните стойности на бюджетното салдо за страните, членуващи в Европейския съюз, са негативни през целия анализиран период. Дефицитът в размер на 1,9% от БВП през 2015 година се свива до 0,4% през 2018 година, след което нараства до 0,5% през 2019 година и до цели 6,7% през 2020 година.

Според един от критериите, съдържащи се в договора от Маастрихт, държавите, членуващи в Еврозоната, както и кандидатките за приемане на единната европейска валута, сред които и България, трябва да поддържат бюджетен дефицит, който да не надхвърля 3% от БВП на съответната държава през съответната година. Някои от тези държави обаче

¹⁵ Хачатрян А. Г., О. Ю. Порожкина. Проблема сбалансированности бюджета в современных условиях, *Экономика: вчера, сегодня, завтра*, Том 8, №12А, 2018, с. 376.

нарушават този критерий през отделните години. Те са заплашени от въвеждането на финансови санкции срещу тях от страна на Европейската комисия.

Поради тази причина бюджетният дефицит в страните-членки на Евроразоната по принцип е сравнително нисък, но само през периода 2015-2019 година (2% през 2015 година, респективно 1,5% през 2016 година, 0,9% през 2017 година, 0,4% през 2018 година и 0,6% през 2019 година). След това обаче, в резултат на негативното влияние на пандемията Covid-19 и допълнително одобрените за преодоляването на последиците от нея публични разходи, бюджетният дефицит на страните от Евроразоната достига до изключително високите 7,1% през 2020 година и 5,3% през 2021 година, като надхвърля значително отчетените от страните-членки на Европейския съюз стойности на този индикатор през последните две години на анализирания период.

Ако се направи сравнителен анализ на средните стойности на салдото по бюджета по отделни държави през целия седемгодишен период на изследване, се установява, че само три от тях (Дания, Люксембург и Швеция) са постигнали положително бюджетно салдо, а всички останали са отчетели отрицателно бюджетно салдо. България, заедно с Германия, Литва и Нидерландия, попада в групата на държавите със средни стойности на бюджетния дефицит, по-ниски от 1% спрямо brutния вътрешен продукт.

Необходимо е да се отбележи, че салдото по консолидираната фискална програма (КФП) на България през периода 2015-2021 година се различава от това по държавния бюджет. Това различие е свързано с обстоятелството, че в КФП освен държавния бюджет, се включват и бюджетите на социално-осигурителните фондове (НЗОК, ДОО), бюджетите на общините и бюджетите на БАН, държавните висши училища, БТА, БНТ и БНР. Информация за него се съдържа в таблица 2.

Таблица 2. Относителни дялове на бюджетното салдо по КФП спрямо БВП на България през периода 2015-2021 година (в% от общата му сума)

Години	2015 г.	2016 г.	2017 г.	2018 г.	2019 г.	2020 г.	2021 г.
Брутен вътрешен продукт (в млн. лв.)	89 362,35	95 390,49	102 740,64	109 964,38	120 396,03	120 553,38	139 012,33
Бюджетно салдо по КФП (в млн. лв.)	-2 485,23	+1 468,08	+845,54	+135,13	-1 152,44	-3 532,68	-3 794,44
Бюджетно салдо (в% спрямо БВП)	-2,78%	+1,54%	+0,82%	+0,12%	-0,96%	-2,93%	-2,73%

Източник: НСИ, Министерство на финансите, собствени изчисления на автора

От данните в нея е видно, че след отчетения бюджетен дефицит през 2015 година в размер на 2,78% от БВП България подобрява фискалната си позиция и през следващите три години по консолидираната фискална програма се реализира излишък. През 2019 година излишъкът отново се трансформира в дефицит в размер на 0,96% от БВП. През 2020 година дефицитът достига до 2,93%, а през 2021 година – до 2,73% от brutния вътрешен продукт. Следва да се направи уточнението, че отчитането на консолидираната фискална програма, респективно на бюджетното салдо по нея, е извършено на касова основа. Средната му стойност за периода, изразена като относителен дял спрямо фактически реализирания брутен вътрешен продукт, е минус 0,99%. По предварителни данни през 2022 година България отново ще приключи своя бюджет с отрицателно салдо, което я отдалечава от целите за постигане на балансиран бюджет в средносрочен план и крие сериозни рискове пред членството на страната в Евроразоната в обозримо бъдеще.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

От проведеното в настоящата научна разработка изследване могат да бъдат направени следните изводи и обобщения:

Беше извършен преглед на основните теоретични концепции за балансираността на бюджета, като беше представена технологията на формиране на първичното, вътрешното и касовото бюджетно салдо, както и на общия бюджетен дефицит.

Беше осъществена подробна класификация на различните видове бюджетен дефицит, като се изясниха причините за неговото възникване и начините за неговото финансиране.

Бяха анализирани състоянието и динамиката на бюджетното салдо на страните-членки на Европейския съюз, изразено като относителен дял спрямо brutния им вътрешен продукт, през периода 2015-2021 година. Установи се, че балансиран бюджет са постигнали единствено Латвия през 2016 година и Швеция през 2015 и през 2021 година.

Беше извършен динамичен анализ на стойностите на бюджетното салдо, отчетени по консолидираната фискална програма на България през анализирания период, съгласно който се установи, че то е било позитивно през периода 2016-2018 година и негативно през 2015, 2019, 2020 и 2021 година.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

1. Гуськова, И. В., Н. А. Зверева. Концепции балансирования бюджета, Novainfo.ru, №40, 2016.
2. Долганова, Ю. С. и др. Бюджетная система Российской Федерации, Издательство Уральского университета, Екатеринбург, 2019.
3. Закон за публичните финанси, обн. ДВ, бр. 15 от 15 февруари 2013 г.
4. Лилова, Р., П. Ангелов. Бюджетно салдо – технически и финансови аспекти, Народно стопански архив, бр. 1, 2017.
5. Ржевская, Т. Г. Сбалансированность бюджетной системы и эффективность бюджетной политики, Экономические науки, №9(82), 2011.
6. Стоименова, С. Бюджетен дефицит на Република България и страните от Европейския съюз в периода 2002-2013 година, Предприемачество 1&2, 2014.
7. Тодорова, Т. Влияние на бюджетното салдо върху икономическия растеж, Алманах Научни изследвания, Том 28, 2020.
8. Хачатрян А. Г., О. Ю. Породкина. Проблема сбалансированности бюджета в современных условиях, Экономика: вчера, сегодня, завтра, Том 8, №12А, 2018.
9. <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.